

Çeçenistan Savaşı ile İlgili Yanlış Algılar: Oryantalizmin Etkisi

Fareed Shafee*

Çev. Abdullah Cinkara**

Özet

Bu çalışma, Batı medyasında ve akademide gözlemlenen Rus-Çeçen çatışmaları hakkındaki yanlış algılar üzerinde durmaktadır. İlk bölümde Çeçenistan'daki İslami köktencilikle ilgili konular incelenirken, ikinci bölümde çatışmanın kökeni hakkındaki tartışmalar ele alınmaktadır. Üçüncü bölüm, Batı medyasında en çok tartışılan konulardan biri olan 'vahşet' konusuna ayrılmıştır. Çeçenler hakkındaki yaygın yanlış algılamaların yalnızca Rus propagandasından değil, aynı zamanda Batı'da egemen olan doğal tutumdan kaynaklandığını savunuyorum. Bu tutum, Edward Said'in açıkladığı oryantalizm çerçevesinde anlaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Çeçenistan, çatışma, savaş

---

* Fareed Shafee, Carleton University, Ottawa, Canada, diraf69@yandex.ru

** Abdullah Cinkara, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Doktora Öğrencisi.

E-posta: abduhahcinkara@gmail.com

Misperceptions about the conflict in Chechnya: The influence of Orientalism¹

Abstract

This paper examines the misperceptions about the Russian-Chechen conflicts, trends of which can be observed in the Western media and academia. The first section investigates issues related to Islamic fundamentalism in Chechnya, while the second section looks into discussion about the roots of the conflict. The third section is devoted to the issue of brutality – the most debated topic in the Western media. I argue that an overarching misperception about the Chechen conflict was caused not only by Russian propaganda, but also by the inherent attitude prevailing in the West. This attitude should be understood in the framework of Orientalism as was explained by Edward Said.

Keywords: Russia, Chechnya, conflict, war

Özgürlük veya Cihat

Sovyet sonrası arenadaki diğer çatışmalarla karşılaştırıldığında Çeçenistan'daki çatışmalar, küresel medyanın yanı sıra politika yapımcıların ve uzmanların da oldukça dikkatini çekmiştir. Sovyet sonrası savaşlarda istisnai olarak en acımasız savaşlardan biriydi ama belki de en zalimce olanı değildi (Ermenistan-Azerbaycan çatışması ayrıca yüksek oranda katliam ve etnik temizlik içermekteydi).² Çatışmanın Rusya topraklarında meydana gelmiş

---

¹ Shafee, Fareed. (2015). Misperceptions about the conflict in Chechnya: The influence of Orientalism. *Securitologia*. 22. 27-42.

² Yazar burada 1988-1994 yılları arasındaki ilk Dağlık Karabağ savaşını kastetmektedir. (ç.n.)

olması gerçeği ve taraflardan birinin Rusya olması akademisyenlerin ve medyanın dikkatini çekmede çok önemli bir rol oynamıştır. Rus-Çeçen çatışması üç önemli konuyu gündeme getirdi: Çok uluslu federasyon statüsüne sahip bir devlet olarak Rusya'nın geleceği, insan hakları ve terörizm. Her üç tema da milliyetçiliğin, dini düşmanlığın ve etnik çatışmaların yükselişiyle karakterize edilen Soğuk Savaş sonrası dönemin gündeminde üst sıralarda yerini aldı. Buna bağlı olarak özellikle bu çatışma hakkındaki algılar bu üç konu etrafında gelişti.

Başlangıçta Çeçenler³ 1991'de SSCB ve Rusya'dan bağımsızlıklarını ilan ettiklerinde, uluslararası toplum ulusların kendi kaderini tayin ve ayrılma hakkını tartışmaya açtı. 'Rus ayısı'na karşı savaşılan özgürlük düşkünü Dağlılar teması Batı'nın algısına hâkim oldu. Birinci Çeçenistan Savaşı sırasında (1994-1996) genel kanı, Rus savaş makinesinin ayırım gözetmeksizin işlediği cinayetlerden büyük zarar gören Çeçenler lehindeydi. Gazeteciler ve TV muhabirleri Rus birliklerinin 100 ila 300 sivilin öldürüldüğü Samaşki'de olduğu gibi çok sayıda katliam yaptığını duyurdular. Büyük insan hakları ihlalleri ve Rus ordusunun savaşı kazanamaması birçok devlet ve insan hakları örgütü tarafından Rusların kınanmasına ve çatışmaya barışçıl bir çözüm için çağrıda bulunmasına neden oldu.

Ancak daha sonra özgürlük temasının yerini İslami cihat ve terörizm aldı. Birinci ve İkinci Çeçenistan savaşları arasında ayrılıkçı bölge kaosa sürüklendi. İç güç çatışmaları, kitlesel adam kaçırmalar

---

³ Bu yazıda 'Çeçenler' veya 'Ruslar' şartlı olarak kullanılmaktadır. Bazı bilim adamlarının iddia ettiği gibi, tüm Çeçenler bağımsızlık yanlısı değildi. Benzer şekilde, birçok Rus da Çeçenya ile anlaşmazlığın askeri çözümüne karşı çıkıyordu.

ve komşu bölgelere terörist saldırılar meydana geldi. İkinci Çeçenistan Savaşı (1999-2009)⁴ sırasında Rus ordusu küçük özerk cumhuriyete ezici bir güçle saldırdı ve Birinci Çeçen Savaşı sırasında olduğundan daha fazla savaş suçu işledi. Ancak küresel medyanın ve bilim adamlarının çoğunun dikkati İslami terörizme kaymıştı. Cihadı vurgulayan cümlelerle dolu çok sayıda kitap yayımlandı. Sebastian Smith, *Allah's Mountains: the Battle for Chechnya*, 2006; James Hughes, *Chechnya: From Nationalism to Jihad*, 2007; Yossef Bodansky, *Chechen Jihad: Al Qaeda's Training Ground and the Next Wave of Terror*, 2007; Robert Shaefer, *The Insurgency in Chechnya and the North Caucasus: From Gazavat to Jihad*, 2011 v.d.

Rus-Çeçen savaşıyla ilgili çalışmalar iki kategoride toplanabilir: Bazıları savaşların mükemmel bir şekilde canlı ve acı verici trajik hikayesini aktaran gazetecilik çalışmaları⁵ ve akademik çalışmalar. Bu yayınlar ('cihat/terör' söyleminden etkilenenleri bir kenara koyarsak) çatışmanın köklerine ve dinamiklerine ilişkin bazı derin analizler sağladı. Ancak bu tür çalışmalar sınırlı kaldı (Tishkov 2004; Zürcher 2007; King 2008).

Birinci Çeçenistan Savaşı, siyasi ve askeri sonuçlarının yanı sıra enformasyon savaşları açısından da Rusya için felaket oldu. Çeçenler Rus imparatorluğundan bağımsızlık isteyen, ezilen bir etnik grup olarak algılandı. Çeçen savaşçıların liderleri, özellikle

---

⁴ İkinci Çeçen Savaşı'nın tam tarih aralığı hala tartışılıyor. Başlangıç 26 Ağustos 1999 olarak belliyken, birçok bilim adamı savaşın hala devam ettiğini iddia etmektedir. Çeçen isyancılar ve Rus birlikleri arasında aslında 'savaş' kelimesine tekabül eden aktif askeri çarpışmalar devam ederken, Moskova 16 Nisan 2009'da "terörle mücadele" operasyonunun sona erdiğini ilan etti.

⁵ Bana göre bu kategorideki en iyi kitaplar şunlardır: Lieven 1998, Gall, de Waal 1999, Goltz 2003, Jagielski, Gauger 2009.

enformasyon komitesi başkanı Movladi Udugov, yabancı medya temsilcilerini çekmek ve ağırlamak konusunda harika bir iş çıkardı. Buna karşılık Rus ordusu medyayı ihmal etti ve küçümsedi. Sonuç olarak Moskova tüm cephelerde savaşı kaybetti.

İkinci Çeçenistan Savaşı'nda ise her şey değişti. Mayıs 1999'da Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin Birinci Savaş sırasındaki başarısız yönetimi nedeniyle Ekim 1999'da görevden alınmaktan kıl payı kurtulduysa da, Rus halkı ayrılıkçı cumhuriyete karşı askeri operasyonu ezici çoğunlukla destekliyordu (Thomas, 2005). Rusya, uluslararası toplumdan ve yabancı medyadan destek alabilmek için Çeçenistan'daki mücadelesini uluslararası terörle mücadelenin bir parçası olarak sunmaya çalıştı. Çeçenistan bağımsızlık hareketi içindeki önemli bir dönüşüm bu konuda Rusya'nın işini kolaylaştırdı. Seküler bir bağımsızlık projesi olarak başlayan hareket, Birinci savaştaki zaferin ardından İslam yanlısı bir harekete dönüştü. On dokuzuncu yüzyılda Rus imparatorluğuna karşı savaşıyan Kuzey Kafkasya lideri Şeyh Şamil'in kendisini sadece askeri değil, dini lider olarak da ilan ettiğini belirtmek gerekir. Şeyh Şamil daha sonra Ruslara karşı 'kutsal savaş' (gazavat) çağrısı yaptı. Ancak 1991'de Çeçen ayrılıkçılar dini duygulardan oldukça uzaktı. Stuart Hughes, başkanlık kararnamesini⁶ inceledikten sonra ilk Çeçen lider Cahar Dudayev'in resmi bir şekilde Allah'ın ismini anması dışında dine önemli bir atıfta bulunmadığı sonucuna varmıştır (Hughes, 67).

Birçok uzman cihada geçişin Rus ordusunun baskısı altında gerçekleştiğini savunuyor. Terörizm düşmanın ezici gücüne karşı

---

⁶ Cahar Dudayev'in Çeçenistan Cumhuriyeti'ni ilan ettiği 1 Kasım 1991'de yayınladığı kararname. (ç.n.)

direnışte zayıf tarafın son çaresidir. El Kaide'nin ve Orta Doğu'dan desteklenen Vahhabilik hareketinin etkisi de tartışmalı bir şekilde Çeçenistan'da mevcuttu. Bazı yazarlar ve gazetecilerin birçoğu bu dini dönüşümü Rus istihbaratının bir komplosu olarak görüyor. Eski Rus istihbarat subayı Alexander Litvinenko, FSB'yi 1999'da Rus şehirlerinde apartmanların patlatılmasını organize etmek ve komplo kurmakla suçladı ki bu da Çeçenistan'ın ikinci işgalinin bir nedeni olarak kullanılmıştı. Yuri Felshtinsky ile birlikte yazdığı kitapta, Rus şehirlerine 1999'da yapılan terörist saldırıların arkasındaki Rus istihbaratının eylemleri anlatılıyor (Felshtinsky, Litvinenko 2007). Bununla birlikte kitaptaki birçok iddia kanıtlanabilir referans ve belgeden yoksundur.

Bazıları Çeçenlerin önde gelen liderlerinden biri olan şamil Basayev'in Abhazya'da Gürcü ordusuna karşı savaşan bir FSB üyesi olduğunu iddia ediyor. şamil Basayev 1999'da Daęistan'a yönelik bir saldırının baş aktörüydü ve bu, Moskova'nın diğer Rus bölgelerini kargaşadan ve radikal İslam tehdidinden korumak için askeri hareketin gerekliliğini açıklamada işini daha çok kolaylaştırdı. Çeçenistan'daki en eski Vahhabi vaizlerinin (Adam Deniev gibi) KGB ajanları olduğuna dair raporlar var (Maass ve Kubanek 2003).

Görünüşe göre Moskova, Aslan Mashadov'a⁷ (Cahar Dudayev'in halefi) sürdürülebilir bir hükümet kurması için yardım etmek yerine iki savaş arasında Vahhabileri cesaretlendirmiş ve eylemlerine göz yummayı tercih etmiştir. 1990'ların ortalarında Daęistan'da Vahhabilięin etkili olduğu yerleşim bölgelerini ziyaret eden Rusya

---

⁷ Aslan Mashadov Çeçenistan Cumhuriyeti'nin üçüncü başkanıydı. Rus özel birliklerinin 8 Mart 2005'te düzenlediği bir suikastta öldürüldü. (ç.n.)

Başbakanı Sergey Stepaşin'in televizyonda söylediği cümle Kafkasya'da yaygın bir anekdot olarak anlatılır: "Evet, orada bulundum; onlar patates eken normal adamlardır." (Isaenko, 2007). 1999 yılında demokratik olarak seçilmiş devlet başkanı Mashadov'un yerine Moskova tarafından atanan Çeçenistan baş müftüsü Ahmed Kadirov Çeçenistan'ın resmi lideri oldu. SSCB döneminde birçok dini aktivist ve din adamının (Hristiyan, Müslüman, Yahudi vd.) şu veya bu şekilde KGB ile ilişkileri vardı.

Birçok akademisyen, Rus gizli servisinin olayda parmağı olduğuna dair iddiaları kanıtlanamadığı için reddediyor. Çeçenistan tarihsel olarak çeşitli dini hareketlere ev sahipliği yapmıştır (Sufizm, Müridizm vb.). Toplumun geleneksel ve ataerkil yapısı onu dini akımlara yatkın hale getirmiştir. Ancak, 1991'deki seküler bağımsızlık hareketinden 1996'da güçlü bir şekilde yükselen radikal İslami harekete bu kadar hızlı ve ani bir geçişin nasıl olduğuna dair hiçbir kanıt da yoktur.

Bu bağlamda, bağımsızlık mücadelesi sırasında (1988-1991) Azerbaycan'ın durumunu hatırlamakta fayda var. Azerbaycan ulusal bağımsızlık hareketinin ilk liderlerinden biri olan Zerdüş Alizade⁸, Azerbaycan komünist parti hiyerarşisinde ikinci makamda (geleneksel olarak Moskova'dan gönderilen etnik bir Rus tarafından doldurulan pozisyon) olan Viktor Polyaniçko ile bir görüşmesini anlatıyor. Polyaniçko, Azerbaycan Halk Cephesi liderleriyle yaptığı görüşmede onlara seküler demokratik fikirleri terk etmelerini tavsiye ediyor. Çünkü ona göre, bu fikirlerin kitlelerle teması kopuktu. Bunun yerine Türkçülüğü (ya da basitçe

---

⁸ Zerdüş Alizade - Sovyet Komünist Partisi üyesi ve Azerbaycan Sosyal Demokrat Partisi'nin kurucu başkanı. (ç.n.)

söylemek gerekirse etno milliyetçiliği) ve Kuran'dan fikirlerin getirilmesini savunuyordu. Alizade anlatıyor:

Viktor Polyaniçko eğildi, Kuran'ı aldı: "Afganistan'dayken bu bilge kitabı tekrar tekrar okudum ve onu her gün okuyorum; içindeki ayetleri düşünüyorum, analiz ediyorum, insanların ve milletlerin hayatıyla ve kaderiyle karşılaştırıyorum. Bu kitapta nasıl bir ilahi hikmet ve derinlik var?" (Neredeyse kendinden geçmiş bir halde bu sözleri söyledi ve birden normal konuşma tonuna geçerek sordu: "(Halk Cephesi) programında neden halkınızın manevi temeli olan İslam'la ilgili hiçbir şey yok?" Tofig Bey (Halk Cephesi liderlerinden biri) kıymetli bir şey elde etmiş gibi görünüyordu. O (Tofig Bey) tamamen aydınlandı, berrak parlak gözleri parladı, uzun ince parmaklarını gergin bir şekilde sıkı kemikli vücudunda gezdiriyordu. "Evet! Programda İslam hakkında tam bir bölüm oluşturacağız ve dünyaya Azerbaycan'da radikal bir hareketin oluşturulduğunu ilan edeceğiz diyerek atladı." (Alizade, Agayev 2006).

Gerçek şu ki, Moskova Azerbaycan ulusal kurtuluş hareketini bastırmak için 20 Ocak 1990'da Bakü'ye asker gönderdiğinde gerekçelerinden biri de İslam devleti kurulacağı tehdidiydi. Birçok ülkenin lideri için 'İslami tehdit' insan hakları ihlalleri ve halka kötü muamele için iyi bir bahaneydi. Sovyetler Birliği ve Rusya bu konuda tek istisna değildi.

Çeçenistan radikal İslam için verimli bir zemine sahipti. Bununla birlikte, Rus istihbaratının dini duyguları tahrik etmede ve yaymada parmağı olmasına rağmen, bilimsel açıdan bakarsak bu yönde doğrudan bir kanıt yoktur. Militan İslamcılarının artan varlığı Moskova için bir avantajdı. Birinci Çeçen Savaşı başlamadan hemen önce Rusya devlet başkanı Yeltsin Rusya'nın ayrılıklara

karşı çabalarını radikal dincilere karşı mücadele olarak sunmaya çalışmıştı. Rus liderler için İkinci Çeçenistan Savaşı'nı haklı çıkarmak çok daha kolaydı. Moskova'ya verilen en değerli 'hediye', Ağustos 1999'da Çeçen militanların Dağıstan'a yaptıkları saldırıydı (Şamil Basayev ve Amir Hattab⁹ liderliğindeki Çeçenlerin komşu cumhuriyeti neden ve hangi koşullar altında işgal etmeye karar verdikleri hala belirsizliğini koruyor). Bu olaydan kısa bir süre sonra birkaç patlama Rus şehirlerini sarstı ve Çeçenler herhangi bir sorumluluk kabul etmemesine rağmen terörist olarak suçlandı.

ABD'de 11 Eylül 2001'de meydana gelen terör saldırılarının ardından Ruslar, Çeçen bağımsızlığına karşı Batılı ülkelerden destek istemek için Çeçen terör eylemlerini ustaca kullandı. Timothy Thomas'a göre Moskova, istihbarat savaşını kazanmak için üç yol izledi. İlk olarak, sıkı askeri tedbir ve sansür uyguladı ve yalnızca 'izin verilen' gazeteciler bölgeye girebildi. İkincisi, Ruslar NATO'nun Kosova'daki savaşla ilgili basın faaliyetleri deneyimini inceledi ve bunu kendi problemlerine uyguladılar. Üçüncüsü, medya işlerini yürütmek için deneyimli kişiler atadılar (Thomas 2005). İkinci Çeçenistan Savaşı patlak verdiğinde Batılı gazetecilerin çoğu orada yoktu, kaçırılmaktan ya da Moskova'nın vize vermemesinden korktular.

Özetle, iç ve dış faktörlerin kombinasyonu bu konudaki algıyı değiştirmiştir. Batı medyasında ve hatta akademide din faktörü Çeçenistan savaşındaki baskın tema haline geldi. Bununla birlikte, radikal İslamcılarının varlığı ve artan etkisi savaşın başlama nedenini

---

⁹ Amir Hattab (Emir Hattap veya İbnü'l-Hattab): Rusya'nın Afganistan'ı işgaline karşı savaştıktan sonra Çeçenistan savaşına katılan, buradaki Arap mücahitlerin liderliğini yapan Suudi Arabistanlı savaşçı. (ç.n)

(Çeçenlerin ayrılma ve bağımsız bir Çeçenistan kurma isteği) değersizleştiriyor.

Çatışmanın Kökeni: Tarih, Hafıza ve Sömürge Mirası

Sovyet sonrası dönemde bölgedeki etnik çatışmaların ardındaki nedenlerin olağan şüphelisi etnik milliyetçilik ve ekonomik zorluklardır. İkinciyle ilgili olarak birkaç bilim adamı, Sovyet cumhuriyetlerinin nispeten yüksek ekonomik gelişme potansiyeline ve sosyal güvenlik düzeyine sahip olduğuna dikkat çekti. Ancak Zuercher Çeçenistan'daki durumun farklı olduğunu belirtiyor; yüksek işsizlik ve birçok hak ve yetkiden yoksunluk (ayrımcılığın ve Stalin'in emrettiği sürgünün mirasıydı) Çeçenistan'daki durumu patlamaya hazır hale getirmişti (Zuercher, 2007). Valery Tishkov tüm Kuzey Kafkasya'da işsizliğin yüksek olduğunu, ancak sadece Çeçenlerin savaşa gittiğini savundu (Tishkov, 2004). Birçok akademisyen, savaşın diğer bir nedeni olarak Rus emperyalizminin ve Sovyet otoriteryanizmini göstermektedir. Aslında Rusya ve Çeçenistan arasındaki savaşın asıl gerekçesi Kuzey Kafkasya halkının Rus egemenliğine karşı dört asırdır süregelen mücadelesinin tarihiydi.

Rus bilim insanları tarihte yaşanan mücadeleleri çatışmanın ana sebebi olarak görmeyi reddetti. Valery Tishkov'a göre Çeçenlerin tarihi istisnai bir durum değildi; Sovyetler Birliği'ndeki tüm halklar baskıya maruz kalmıştı, birçok halk sınır dışı ve sürgün edilmişti, ancak hepsi Moskova'ya karşı savaşmaya istekli değildi (Tishkov'a, 2004). Milliyetçi tarihçilere göre, Rus-Sovyet egemenliği Kuzey Kafkasya halklarına ilerleme ve modernleşmenin ışığını getirmiştir. Tishkov (milliyetçi değil liberal olarak adlandırılabilir), Rus makamlarının devlet başkanı Yeltsin yönetimindeki suistimallerinin

çatışmayı alevlendiren bir faktör olduğunu kabul ediyor. Tishkov'a göre çatışma karmaşık birçok faktörün kombinasyonu tarafından körüklenmiştir. Kaos, ulusal ve dini duyguların yükselişi ile karakterize edilen Sovyet sonrası Rusya'nın kendine özgü koşulları ile yerel liderler ve her iki tarafın milliyetçileri savaştan çıkar sağlamaya çalışmıştır (Tishkov, 2004). Çeçenistan'da halk çeşitli propaganda ve dış etkilere maruz kaldı. Şiddet başladığında intikam, karşı saldırı ve vahşet gibi kısır bir döngü ortaya çıktı.

Stephen Hughes, Tishkov'un çatışmanın tarihsel köklerinin önemsizliği konusundaki görüşüne kısmen katılmaktadır. Böyle bir tarihsel yaklaşımı 'kadim kine' ve 'etnik düşmanlığa' dayanmak olarak görür (Hughes, 2007). Günümüzde çok az bilim insanı tarihi nefret veya 'primordializm'¹⁰ fikrine katılır ve çoğu durumda önceden belirlenmiş etnik nefret fikri akademik topluluk tarafından reddedilir. Fakat bu görüş dünya çapında medya, yerel liderler ve çeşitli milliyetçi gruplar tarafından kabul görmektedir. Hughes ve diğer akademisyenler, Ruslar ve Çeçenler arasındaki etnik kin iddialarını reddetmekte haklılar. Bu konu, Ermeni-Azeri ve Gürcü-Abhaz çatışmaları gibi diğer Sovyet sonrası çatışmalarda da istismar edildi. Tarihin gösterdiği gibi etnik gruplar arasındaki çatışma ulus devletlerin yükselişi, milliyetçilik ve ulusal kurtuluş hareketleriyle, sömürgecilik mirasıyla bağlantılı nispeten yeni bir olgudur. Bununla birlikte, Rus-Çeçen anlaşmazlığındaki sömürge mirası çatışmada önemli bir rol oynadı. Bu tarih, nefretten çok 1944'te Stalin'in tüm Çeçenleri sürgün etmesinin Çeçenler üzerinde bıraktığı trajik iz de dahil olmak üzere sömürge

---

¹⁰ Primordializm: Ulusların veya etnik kimliklerin değişmez olduğu fikridir. (ç.n)

yönetiminin (Hem Rus Çarlığı hem de Sovyetler Birliği) mirasıyla karakterize edilebilir. Tishkov, aksine, Çeçen çatışmasının nedeni olarak geçmişin (özellikle kişisel olarak deneyimlenmemiş olanlar) gösterilemeyeceğini savunuyor. Ardından 1944'teki acımasız sürgünden bizzat kendileri veya ebeveynleri muzdarip olanların trajik hikayelerini ve tanıklıklarını ortaya koyarak kendisiyle çalışmaktadır. Sebastian Smith *Allah's Mountain'da* (2006), önde gelen isyancı liderlerden biri olan ve ilk olarak ebeveynlerinin ve atalarının sürgün edilme hatıralarından bahseden Şamil Basayev ile yaptığı bir konuşmayı aktarıyor:

“Stalin bizi sürgüne gönderdiğinde (1944'te) Ruslar boş evlerimizi ele geçirdiler ve mezarlıklarımızdaki taşları bile söktüler; sonra onları yol, köprü, ahır yapmak için kullandılar”. Basayev'in sesi sakin ama nefret doluydu. “Ruslar 1994'te Grozni'ye baskın yaptıklarında anıttan tanklarını ateşlediler”, diyerek sözüne devam eden Basayev “Alkhan-Kala üzerindeki tepede Rus askerleri konuşlandığında oradaki mezarlarımızı söküp kampları için tuvaletler yaptılar.” (Smith, 2006: 1-2).

19. yüzyılın toplu yeniden iskanı ve 1944 sürgününün trajik sonuçları Çeçen toplumunun hafızasında oldukça canlı. Aynısı Rus-Sovyet yönetimine karşı mücadeleler için de geçerlidir. Rus zulmü ve Çeçen direnişi gibi iki konunun tekrarı, Çeçen tarihi ve hafızasında önemli bir yere sahiptir. Bazı bilim adamları profesyonel tarih ve hafızanın iki farklı anlatı olduğunu varsaymaktadır (Örneğin Ben-Amos, Wejssberg 1999). Ancak profesyonel tarih ve hafızayı neyin oluşturduğunu belirlemek zordur. Postyapısalcılık objektif tarih diye bir şey olmadığını, her şeyin egemen ideoloji tarafından şekillendirilen kişisel deneyime

bağlı olduğunu iddia eder. Deming'e göre tarih, kültürel ve sosyal sistemlerin etkisi altında açığa çıkmış, kültürel olarak paylaşılan toplumsal bilgidir. "Geçmiş bildiğimizden bağımsız olarak anlatamayız." Ayrıca tarihin bizi önceki deneyimlerimize ve daha da önemlisi bizden önceki nesillerin deneyimlerine bağladığını vurgular (Dening, 1996: 41).

Pierre Nora, tarih ve hafızanın karşılıklı yüzleşmeye mecbur olduğunu iddia ediyor. "Tarih sürekli olarak hafızadan şüphe duyar ve gerçek görevi onu durdurmak ve yok etmektir." (Nora, 1989: 9). Çeçenistan bağlamında resmi tarih Çarlık Rusyası ve ardından Sovyet ideolojisi tarafından şekillendirildi ki onlar 'tarihi anılar' ihtiyaca uygun olarak seçip yorumlandılar. Çeçen sözlü tarihi, Michael Foucault'nun 'karşı tarih' olarak adlandırdığı şey haline geldi. Bu tür hafıza, Foucault'nun popüler hafıza ve karşı hafıza kavramına girer ve büyük ölçüde iktidarın yöntemleriyle bağlantılı olan egemen geçmiş vizyonu ile ilgilidir. Foucault, popüler hafızayı şekillendirme ve sürecin kontrolünü kimin üstleneceğini belirleme yöntemleriyle ilgileniyordu (Foucault, 1977: 113-138).

Popüler algılar geçmişteki şiddetin (bazen travmatik) hatıralarıyla da bağlantılıdır, yani Çeçenistan'ın Sovyetler egemenliği altındaki özel durumunda hangi devletin güç kullandığı. Foucault hafızayı iki türe ayırır: Egemen/baskın (devlet destekli) ve popüler (karşıt/muhafif). Postotoriter devletlerde geçmiş popüler hafıza baskın hafıza olur. (İşte Çeçenistan'da olan da buydu). Bu fenomen bugün birçok Sovyet sonrası ülkede gözlemlenebilir.

Kuzey Kafkasya halklarının Ruslara karşı mücadelesinin uzun ve acımasız bir tarihi var. Rus imparatorluğu, 15. yüzyıldan itibaren aşama aşama Kuzey Kafkasya sınırlarına yaklaştı. 18. yüzyılın sonunda Kuzey Kafkasya'yı, 1830'da Güney Kafkasya'yı ele

geçirmeyi başardı.¹¹ Kuzey Kafkasya'da Rus yönetimine karşı ilk kitlesel ayaklanma Şeyh Mansur liderliğinde 1775 yılında patlak verdi. En önemli savaşlar, 1859'da esir alınan Şeyh Şamil döneminde yapıldı, ancak savaş durumu 1864'e kadar sürdü. General Aleksey Yermolov komutasındaki Rus ordusu acımasız yöntemler kullandı (köylerin yok edilmesi, zorla sürgün, yeniden iskân gibi). Hatta General Yermolov, "Adımın yarattığı korkunun sınırlarımızı korumasını arzu ediyorum" demişti (Baddeley, 1908: 97). Bu süre zarfında Rus askeri lideri, Çeçenleri ve diğer Kuzey Kafkasya halklarını (birçok tarihi belgede ve çalışmada Çerkesler olarak anılır) yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlamak için yerleşim yerlerini, ekinlerini ve sığırlarını yok ediyordu. 1864'te savaşın sona ermesinden sonra Rus resmi makamları Çerkeslerin Osmanlı İmparatorluğu'na sürülmesiyle sonuçlanan büyük bir göç politikası başlattı. Yaklaşık 200.000 kişinin Orta Doğu'ya yerleşmek için Rus imparatorluğunu terk etmek zorunda kaldığı tahmin ediliyor¹² (Fadeyev, 1889: 204).

19. yüzyılın savaşları ve Rusya'nın Çerkesleri¹³ toplu olarak sürgüne göndermesi Stalin döneminde tekrarlandı. Sebastian

---

¹¹ Yazar bir sonraki cümlede bu bilgileri yanlışlıyor. Kendisinin de belirttiği gibi, Rusya Kuzey Kafkasya'yı 1864 yılında tamamen ele geçirdi. Güney Kafkasya kuzeyden daha önce, 19. Yüzyıl başlarında ele geçirildi. (ed.)

¹² Birçok araştırmacı o dönemde sürgün edilen Çerkeslerin sayısını 1 milyonun üzerinde vermektedir. Ayrıca göçmenlerin çok küçük bölümü Orta Doğu'ya yerleşmiştir, asıl nüfus Anadolu'ya ve Balkanlar'a iskan edilmiştir (ed.)

¹³ Stalin tarafından 1943-1944 yıllarında topluca sürgün edilen halklar arasında Çerkesler yoktur. Sürgün edilenler Çeçenler, İnguşlar, Karaçaylar, Balkarlar, Kalmuklar, Kırım ve Ahıska Türkleridir. (ed)

Smith'in işaret ettiği gibi “100, hatta 200 yıl önce olduğu gibi tamamen aynı yerlerde, aynı taktik ve aynı sloganlarla savaşlar yapıldı.” (Smith, 2006: 4). Bazı olaylar ve kişiler efsaneleştirilse de Kuzey Kafkasya halkının Rus yönetimine karşı mücadelesi bir efsane değildir. Çeçenlerin toplum hafızasının ardında Rus egemenliğine karşı gerçek bir mücadele vardır.

Sovyetler Birliği'ndeki birçok etnik grubun sürgün edildiği doğrudur, fakat Çeçenler ve bazı halklar için (Ahıska Türkleri, Kırım Tatarları) geniş kapsamlı ve kahrediciydi. Stalin 1944'te tek bir Çeçeni bile ayırt etmedi, tüm nüfus kısa bir süre içinde sürgün edildi. Sürgünler sırasında ve Orta Asya'nın verimsiz bozkırlarına vardiktan sonra binlerce Çeçen açlıktan ve hastalıktan öldü. Stalin'in ölümünden sonra Ahıska Türkleri ve Kırım Tatarlarına vatanlarına geri dönüş hakkı verilmezken, Çeçenler geri döndüler ve idari özerklik statüsüne sahip olmaya devam ettiler. Bu faktör (özerklik), Çeçenlerin belirli bir yasal çerçeve içinde ayrılma yanlısı bir hareket oluşturmasına olanak sağladı.

Çeçenlerin bağımsızlık özlemi, Perestroyka¹⁴ döneminde komünist rejime karşı barışçıl bir protesto olarak başladı. Rus-Çeçen savaşının alevlenmesi ve çatışmanın şiddetini arttırması çeşitli faktörlere bağlıydı. Rus-Çeçen anlaşmazlıklarının militarizmle çözülmesinin kaçınılmaz olmadığına inanan bilim adamlarına katılıyorum (Zuercher 2007; Tishkov 2004; Hughes 2007 ve diğerleri). Tarihsel sorunlar yeterince güçlü olmasına rağmen anlaşmazlığı bir iç savaşa dönüştürecek kadar zorlayıcı bir

---

¹⁴ Perestroyka: 1980'li yıllardan itibaren başlayan, Sovyet Rusya'daki ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketidir. (ç.n.)

unsur değildi. Çeçenistan için yeni bir statü arayışı barışçıl bir yolla çözülmüş olabilirdi ancak bir takım iç ve dış etki bu yolu bozmuştur.

Her şeyden önce Moskova çatışmanın radikalleşmesi ile ilgileniyordu. Çeçen lider Cahar Dudayev Rusya devlet başkanı Yeltsin ile görüşmek için çok sayıda girişimde bulundu. Ama Yeltsin, Dudayev'le görüşmeyi reddetti. Karşılıklı diyalog olmadığından Çeçenistan'ın tek taraflı eylemlerde bulunmaktan başka seçeneği yoktu. Ayrıca Moskova'nın kolaylaştırdığı ve göz yumduğu yasadışı silah ticareti bölgeyi militarize etti. Çeçenistan birkaç güçlü gruba bölündü ve daha sonra dini faktör, ayrılıkçı hareket içindeki unsurları radikalleştirmedi önemli rol oynadı. Dzhabrail Gakaev Sovyet yönetimi sırasında Çeçenistan'nın tamamlanmamış yenilenme sürecinin Rusya'ya karşı İslam ve gelenekçiliğe dayalı kültürel savaş hakkında mitler satan Zelimhan Yandarbiyev¹⁵ gibi liderler tarafından yürütülen İslami propaganda için uygun koşulları yarattığını savunuyor (Gakaev 2005). Daha üzücü olan ise Çeçenistan'ın milliyetçi radikallerinin isteyerek veya istemeyerek kendi halklarına karşı komplonun içine çekilmelerine izin vermiş olmalarıdır (Gakaev, 2005: 27). Bu yüzden çatışmayla ilgili ikinci yanlış algı, çatışmanın ilk sebebi etrafında gelişti. Bazıları tartışmalı olsa da iç ve dış koşulların birkaç katmanı yine de Çeçenlerin bağımsızlık özlemi ve Rus yönetimine karşı kararlı savaşını kapsamamalıdır. Rusya'daki bazı etnik grupların idari statülerinden oldukça memnun oldukları doğrudur. Fakat Çeçenler için yakın tarihte Rus boyunduruğu öyle bir trajedi ve felaketle sonuçlandı ki tam bağımsızlık dışında hiçbir şeyi kabul etmeyeceklerdir. Moskova

---

¹⁵ Zelimhan Yandarbiyev - Çeçenistan Cumhuriyeti'nin 2. başkanı. 3 Şubat 2004'te Katar'ın başkenti Doha'da düzenlenen bir suikastla öldürüldü. (ç.n.)

da Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği'nin yol açtığı tarihi sorunlar ve mağduriyetleri gidermek için çok az çaba gösterdi. Rusya ve Sovyetler Birliği Çeçenistan savaşlarında bir kez daha vahşi Yermolov taktiklerini andıran yöntemler kullandı.

Vahşet

Çeçenistan'daki çatışma Sovyet sonrası dönemdeki tüm savaşlar arasında en kanlı olanıydı. İki savaş sırasında yaklaşık 53.000 sivilin, 12.000 Rus askerinin ve 7.000 Çeçen savaşçının öldüğü tahmin ediliyor (Zuercher, 2007: 100). İki savaş büyük mülteci hareketlerini tetikledi ve Çeçen nüfusunun neredeyse yarısının yer değiştirmesine neden oldu. Kitle iletişim araçları, Rusya'nın Grozni ve Çeçenistan'ın diğer şehirlere yönelik hava bombardımanının korkunç resmini gözler önüne serdi. Çeçen savaşçılar da güçlü Rus ordusunun baskısına direnebilmek için şiddete, adam kaçırmaya ve terör eylemlerine başvurduğu oldu. Radikal İslamcı Çeçen savaşçılar tarafından seçilen hedefler dünyayı dehşete düşürdü (Beslan'daki lise, Budenovsk'taki hastane ve Moskova'daki tiyatro). Batı medyası her iki tarafın da korkunç vahşetini yansıttı. Rus-Çeçen savaşının şiddet teması yeni değildi (19. yüzyılda zaten mevcuttu). Daha önce de belirtildiği gibi, çarlık ordusu Kafkas Savaşı sırasında yakılmış, yok edilmiş topraklar bırakma taktiğine başvurmuştu. Sovyetler tarafından 1944 sürgünü de insan hayatına karşı aynı umursamazlıkla icra edilmişti. Romanlarıyla SSCB'de ünlenen Rus yazar Anatoliy Pristavkin ünlü romanı “*Noçevala tuçka zolotaya*” (“Altın Bulut Uyudu”, İngilizce versiyonu “The Inseparable Twins”) 1944'te bir yetimhanenin Moskova'dan Çeçenistan'a yeniden yerleştirilmesini anlatıyor. Sovyetlerin sürgün etmeyi unuttukları uzak bir köyde yaşayan 7 bin

Çeçeni bulduklarını ve hepsini yok ettiklerini yazıyor (Uzak bir köyde yaşamaları yerine, Sovyetler onları yok etmeye karar verdi). Pristavkin, çocuklar ve yaşlılar da dahil olmak üzere 700 kişinin diri diri yakıldığı Haybah isimli bir köyden söz ediyor. Yazar Çeçenlerin çektiği acıları şöyle vurguluyor: “Kafkasya'nın ve küçük Çeçenistan'ın Rusya'nın diğer halklarının genel trajedisindeki yerini daha açık bir şekilde göstermek için özellikle Stalin'in "etnik temizliğinin" geniş bir resmini veriyorum (Pristavkin, 2004). Daha önce de belirtildiği gibi Çeçen halkı Stalin tarafından sürgün edilen, zarar gören, acı çeken tek halk değildi. Ama bu etnik grup özellikle şiddetli bir şekilde cezalandırıldı.

Pristavkin'in romanı Rus yönetiminin neden olduğu vahşeti en iyi şekilde anlatır. Romanda yetimler Moskova'dan Kafkasya'ya hiçbir ödenek ve erzak verilmeden gönderilir. Yiyecek bir şeyler arar ve dilenirler, mümkün olan her yerde hırsızlık yaparlar. Çeçenistan yolunda boş köyleri, yıkılmış evleri, insanları sürgün edilmiş ve terk edilmiş toprakların korkusunu ve karanlığını görürler. Romanın sonunda, aç ikiz yetimlerden biri mısır sapı çalmaya teşebbüs ettiği için Çeçenler tarafından öldürülür. Şiddet şiddeti doğurur diye bitirir Pristavkin.

Rus medyasında Çeçenler sıklıkla haydutluğa ve diğer suç faaliyetlerine eğilimli, asi, vahşi insanlar olarak tasvir ediliyor. Rus yönetimi, Kafkasya'daki varlığını medeni olmayan insanları uygarlaştırma misyonu ile meşrulaştırıyor ve bunu bir hak olarak görüyordu. “Uygarlaştırma misyonu”, asıl amaçlarının modernleşme olduğunu açıklamak için Çarlık Rusyası, Sovyetler Birliği ve modern Rusya tarafından sık sık dile getiriliyordu. İlginç bir şekilde modernlik veya çağdaşlık konusu akademisyenler için de bir tuzak haline gelmiştir. Çatışmanın sebeplerini açıklayan Richard

Sakwa, 1944 sürgününün Komünist Parti bürokratları ve aydın sınıfı içindeki modernleşmiş Çeçen grubunu da yok ettiğini vurgular (Sakwa 2005). Dzhabrail Gakaev, Çeçenistan'daki "tamamlanmamış modernizasyon sürecine" işaret ediyor (Gakaev, 2005: 2-3). Tishkov, Çeçenlerin şiddetle baş edememelerinden "demodernizasyon"u sorumlu tutuyor (Tishkov 2004: 12-13). Demodernizasyon üzerine söylemler "uygarlaştırma misyonuna" olan ihtiyaca mükemmel bir şekilde uyuyor. Bu tür siyasi ifadeler sadece Rusya'da değil Batı'da da sempati uyandırmaktadır. Yüz yılı aşkın bir süre önce İngiliz yazar John Baddeley bu bağlamda şunları kaydetmişti: "Siyasi olarak adaletin nereden geldiğini görmek zor ama bu bakımdan Rusya vahşi ya da yarı vahşi ırklarla karşılaştıkları her yerde İngiltere'nin ve diğer tüm uygar devletlerin yaptıklarını ve hala yapmakta olduklarını yapıyordu. Zorla ya da hileyle ülkenin bir kısmı alınır, er ya da geç şu ya da bu gerekçeyle ülkenin geri kalanı da bunu izlemeye mecbur kalır." (Baddeley, 1908: 97).

Batı'da Çeçenistan'la ilgili yanlış algılamının iki yönü var. Birincisi, Rusya şiddete ve gaddarlığa eğilimli, kusurlu bir yarı Avrupa - yarı Asya imparatorluğu olarak görülüyor. İkincisi, Çeçen halkı Asyalı Müslüman, barbar militanlar olarak görülüyor. Birincisiyle ilgili olarak, İkinci Çeçenistan Savaşı sırasında Rus ordusu tarafından kullanılan askeri stratejiler ve hava bombardımanlarıyla Kosova'da NATO, Irak'ta ve Vietnam'da ABD tarafından kullanılan benzer yöntemler arasında bir sınır çizmek zordur. Çeçenlerle ilgili olarak da Batı ve Rusya boyun eğdirdikleri halklara "medeniyet ışığını" götördükleri algısında benzer sömürgeci yaklaşıma sahiptiler. Bu yüzden Çeçenlerin "vahşi" imajı Rus medyası tarafından da içtenlikle desteklenerek işlendi. Çeçen tarihi trajik bir şekilde istisnaidir ve bu nedenle Rusya'da hiçbir

zaman açıklanmadı ve halka sunulmadı. Çünkü bu Moskova'nın emperyalist çıkarlarına aykırıydı. Bu tutum, SSCB'nin çöküşünden önce ve sonra da hüküm sürdü. Rus-Çeçen savaşı, Çeçenlerin vahşi, barbar, soyguncu gösterilme ihtiyacının daha da ileriye gitmesine neden oldu. Pristavkin 2004'te bu konuda şunları yazıyordu: "Ötekileştirme çizgisi, yükselen neslin zihinlerine çarpıtılmış aşağılık kavramların ve hatta suçlu doğasının eğitilip aşılmasını telkin eden ve gerçek trajik olayları gizleyen bir suskunluk tarihidir." Çeçenler için "ötekileştirme" mutsuz ve aşağılanmış bir ulus olarak (ki yarısı zaten katledilmiş) anavatanlarına geri döndükten sonra da devam etti.

Hem Rusya'da hem de Batı'da hâkim olan ortak algı, demokratik bir rejim kurmayı imkânsız kılan geleneklerin ve radikal İslamcılığın etkisinden dolayı Çeçenistan'ın Çeçenler tarafından yönetilemeyeceği yönündedir. Kaos, vahşet ve eşkıyalık ile karakterize edilen iki savaş arası dönem (1996 - 1999), Çeçenistan'ın "daha iyi" bir güce boyun eğdirilmesi ihtiyacını açıklamak için getirildi. (Bu durumda Moskova tek seçenek gibi görünüyor.)

Bu bağlamda birinci bölümde birkaç saygın bilim adamına atıfta bulunarak savunduğum gibi Çeçenistan'ın İslamlaşması ve militarizasyonu, özellikle Kremlin tarafından yürütülenler de dâhil olmak üzere dış faktörlerin etkisinde gerçekleşmiştir. Çeçenistan bağımsızlığının başlangıcında, demokratik ve laik bir toplum olmak için daha büyük fırsata sahipti. Londra merkezli ünlü Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşu (NGO International Alert) Ekim 1992'de "Çeçen toplumu kayda değer derecede siyasi şeffaflık ve ifade özgürlüğü ile karakterize edilmiştir" şeklinde bir rapor yayınlamıştır. (International Alert, 1992) Ancak Moskova için

özellikle de Rusya'da özgürlükleri ve insan haklarını tıkayan devlet başkanı Vladimir Putin için böyle bir senaryo kabul edilemezdi. Çeçenistan, bırakın bağımsızlığı bir şeffaflık ve demokrasi adası bile olamazdı.

Aynı eğilim, savaş sırasında yaygın şekilde hüküm süren vahşet konusunda da gözlemlenebilir. Şiddet ilk kez Moskova tarafından kullanıldı ve Çeçenlerin şiddetli tepkisine neden oldu. Bombardımanlar, işkence ve ayırım gözetmeksizin işlenen cinayetler, Çeçen savaşçıları daha fazla acımasızlığa meyilli hale getirdi. Bir Çeçen militanın dediği gibi, “Dudayev'den bıktım, ama ruhum da Rus ordusunun vahşetiyle eziliyor.” (Tishkov, 2004; Foreword, XIII).

Sonuç

Edward Said, emperyalist çıkarların neden olduğu Batı'nın Doğu'ya (özellikle İslam kültürlerine) yönelik tutumunun altında yatan kalıtsal stereotipleri gözler önüne serdi (Said 1979). Oryantalizmin temel fikri, Batı'nın Doğu hakkındaki algısının gerçeklere dayanmadığından ziyade tüm Doğu kültürlerini belirli bir tarzda tasavvur eden önyargılı prototiplerden oluştuğudur (Otokrasiye, vahşete, ataerkilliğe ve radikal dinciliğe yatkın olmak). Yukarıda tartışılan Rus-Çeçen çatışmaları ve Çeçenistan ile ilgili varsayımlar, oryantalist yaklaşımın yapısına mükemmel bir şekilde uymaktadır. Bu bağlamda, Rus-Çeçen çatışması sırasında Çeçenistan hakkında gelişen stereotipler, bilim adamı Talal Asad'ın dediği gibi “bu ayırt edici özelliğin kapatılmış, apaçık, kendini doğrulayan karakteri” ancak Batı ve Moskova'nın inşa ettiği önyargılar bağlamında açıklanabilir (Asad, 1980: 648). Rusya, özellikle Kuzey Kafkasya ile ilgili 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan

güçlü bir oryantalist yaklaşıma sahipti. Puşkin, Lermontov ve Tolstoy gibi tanınmış Rus şairleri ve yazarları Rusların sonraki on yıllar boyunca “Dağlılar” dedikleri halkları algılama biçimini şekillendirdiler. Cihat motifinin hakimiyeti, Çeçenistan'ın ayrılması ve Çeçenlerin karakteristik yapısı hakkındaki sıkıntılı görüşler, her durumda farklı olsa da hem Batı hem Rusya tarafından önceden belirlenmişti. Batı için Çeçenistan, dev bir vahşi imparatorlukla savaşıyor ve aynı zamanda İslam'ın varlığı ve kendi kültürü nedeniyle kendi bölgelerini idare edemeyen uygarlaşmamış insanlar ülkesidir. Moskova için Çeçenistan, ayrılması Rusya'nın kendisini yok edebilecek önemli bir jeostratejik sıcak nokta ve daha “uygar” Ruslar tarafından kılavuzluk edilmesi gereken suç faaliyetlerine yatkın bir bölge.

Ancak Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı algılaması söz konusu olduğunda genelleme yapma hususunda dikkatli olmak gerekiyor. Puşkin ve on dokuzuncu yüzyılın diğer hümanistleri için, Kuzey Kafkasya halkının özgür ruhu ve özgürlüğü için mücadelesi bir dereceye kadar sempati uyandırdı ve buna bağlı olarak kendi otokrat yöneticileri Rus çarlarına karşı da anti sempati uyandırdı. Liberal görüşlü modern Rus düşünürler ve insan hakları aktivistleri için Çeçenistan, baskıcı Moskova'nın zulmünün sembolü ve insan haklarına saygı veya insan hakları ihlalleri için turnusol kâğıdı testidir. Maalesef bu tür yayıncılar ve aktivistler marjinalleştirilmeye devam ediliyor ve sesleri çağdaş Rusya'da giderek daha az duyuluyor.

Çeçenistan ele geçirilmiş bir ülkedir. Tüm imparatorlukların doğasında olan bir tarzda acımasızca ezilir ve bastırılırlar (Rusya'nın bu konuda “özel” bir hakkı yoktur.). Çeçen liderleri 1990'larda özgürlük kampanyalarına seküler bir devlet (Rusya'dan tamamen

bağımsız olmak zorunda değil) inşa etme fikriyle medeni ve sivil bir şekilde başladı. Moskova Çarlık Rusyası ve Stalin'in 1944'te Çeçenlerin yaşadıkları göç ve sürgünleri hatırlatarak önce umursamaz bir tavırla, ardından acımasız bir şekilde karşılık verdi. Moskova tarafından dikte edilen savaşın gidişatı, radikalizmin yükselişini neredeyse kaçınılmaz hale getirdi. Sonuç yıkıcı oldu. Çeçenistan yok edildi, insan gücü yok edildi ya da göçe zorlandı, bölge liderleri onlara karşı savaşanlar kadar suçlu oldu.

Çatışmanın şu anki uyku hali, bir bütün olarak Rusya'daki durumu yansıtıyor. İnsanların buhran ve ardından ilgisizlikten dolayı özgürlük ve insan hakları için savaşmaya güçleri yok (Ara sıra yapılan protestolar değişim potansiyelini gösterse de şimdiye kadar Moskova'yla sınırlı kaldı). Öte yandan görünen o ki Rusya ve Çeçenistan'ın liderliği, yerel halka istikrar ve belirli bir derecede ekonomik refah sağlamayı başardı. Muhtemelen Çeçenlerin çoğunluğu aşırılık tehdidinden korkuyor ve Rusya'nın kontrolünde olan seküler bir modeli¹⁶ tercih ediyor. Diasporada giderek daha fazla Çeçen, Çeçenistan'ı Rusya çatısı altında görme eğiliminde ama tercihen yenilenmiş bir Rusya'nın. Ancak Rus-Çeçen ihtilafının uzun vadeli çözümü henüz bulunamadı ve görünüşe göre uzun süre çözümsüz kalacak gibi görünüyor.

---

¹⁶ Çeçenistan'da gerçek özgür kamuoyu yoklamaları yapmak imkânsız olduğundan, bu gözlemi doğrulayacak istatistiksel bir veri yok.

Kaynakça

Alizade Z., Agayev R. (2006), Konets Vtoroy Respubliki, http://www.azeribooks.narod.ru/politika/zardusht_alizade/konets_vtoroy_respubliki.htm [20.03.2014]

Asad T. (1980), Orientalism. Book Review, "English Historical Review", No. 95 (376)

Baddeley J. (1908 [reprint 2006]), The Russian Conquest of the Caucasus, Longmans, Greens and Co., London

Ben-Amos D., Weissberg L. (eds.) (1999), Cultural Memory and the Construction of Identity, Wayne State University Press, Detroit

Bodansky Y. (2007), Chechen Jihad: Al Qaeda's Training Ground and the Next Wave of Terror, HarperCollins, New York

Dening G. (1996), Performances, University of Chicago Press, Chicago

Fadeyev R. (1889), 60 let Kavkazskoy voyni, Tipografiya Komorova, Sankt-Peterburg

Feltshinsky Y., Litvinenko A.(2007), Blowing Up Russia. Terror from Within, Gibson Square Books, London

Foucault M. (1997), What is an Author?, in: Language, Counter-memory, Practice, (eds.) Bouchard D.F., Simon Sh. Cornell University Press, Ithaca, New York

Gakaev D. (2005), Chechnya in Russia and Russia in Chechnya, in: Chechnya. From Past to Future, (ed.) Sakwa R., Anthem Press, London

Gall C., de Waal Th. (1999) Chechnya: Calamity in the Caucasus, New-York University Press, New York

Goltz Th. (2003), Chechnya Diary: A War Correspondent's Story of Surviving the War in Chechnya, St. Martin's Press/Thomas Dunne Books, New York

Hughes J. (2007), Chechnya: From Nationalism to Jihad (National and Ethnic Conflict in the 21st Century), University of Pennsylvania Press, Philadelphia

International Alert (1992), Chechnya: Report of an International Alert Fact-Finding Mission, September, 24–October 3, 1992, International Alert, London,

Isaenko A. (2007), Review of Tishkov, Verii, Chechnya: Life in a War-Torn Society, HGenocide, H-Net Reviews, <http://www.h-net.org/reviews/showrev.php?id=12839> [22.03.2014]

Jagielski W., Gauger S.A. (2009), Towers of Stone: The Battle of Wills in Chechnya, Seven Stories Press, New York

King Ch. (2008), The Ghost of Freedom: A History of the Caucasus, Oxford University Press, Oxford

Lieven A. (1998), Chechnya: Tombstone of Russian Power, Yale University Press, New Haven

Maass E., Kubanek B. (2003), Chechnya: War and History: 400 Years of Colonial Conquest – 400 Years of Resistance, Brochure for Exhibition in Berlin, http://www.d-k-g.de/downloads/Tschetschenien_Broschuere_en.pdf [17.03.2014]

Nora P. (1989), Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire, “Representations”, No.26

Pristavkin A. (2004), Rossiya. Kavkaz. Chechnya, “BBC News”, http://news.bbc.co.uk/hi/russian/russia/newsid_3506000/3506209.stm [28.03.2014]

Said E. (1979), Orientalism, Vintage Books, New York

Sakwa R.(2005), Introduction, in: Chechnya. From Past to Future (ed.) Sakwa R., Anthem Press, London

Shaefer R. (2011), The Insurgency in Chechnya and the North Caucasus: From Gazavat to Jihad, Praeger Security International, Santa Barbara

Smith S. (2006), Allah’s Mountains: The Battle for Chechnya, Tauris Parke Paperbacks, NewYork

Thomas T. (2000), Manipulating the Mass Consciousness: Russian and Chechen “Information War” Tactics in the 2nd Chechen-Russian Conflict, in: Aldis A.C., The Second Chechen War, “Conflict Studies Research

Centre”, Report No. P31,
<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/chechiw.htm>
[12.03.2014]

Tishkov V. (2004), *Chechnya: Life in a War-Torn Society*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles

Yamakov A. (1991), *Ethnic Conflict in the Transcaucasus: The Case of Nagorno Karabakh*, “Theory and Society”, No. 20 (5)

Zürcher Ch. (2007), *The Post-Soviet Wars: Rebellion, Ethnic Conflict and Nationhood in the Caucasus*, New York University Press, New York